

ziet hij een doorslaggevende rol weggelegd voor de samenleving. Die moet zich sterk organiseren, voortdurend experimenteren en ervoor zorgen dat de beste alternatieven snel opgeschaald worden, zodat ze de oude systemen kunnen vervangen. Ook een actieve overheid is nodig, want regelgeving en planning zijn cruciaal om de nieuwe systemen volwaardig uit te bouwen.

Dirk Barrez verwacht dus veel van de samenleving en van de politici in de komende decennia. In onze huidige samenleving ziet hij helaas maar weinig transitiedynamiek: de samenleving is haar ondernemingszin grotendeels verloren, de overheid geeft niet thuis, de milieubeweging maakt soms maar halfslachtig werk van transitie, het bedrijfsleven durft duurzaam ondernemen al eens aan te wenden als marketingtruc, de transitiewetenschappers zitten in een veilige cocon met hun verhaal dat nog niet af is. We cultiveren inertie en reproduceren achterhaalde systemen. Hij toont zich ongerust, ontgoocheld, zelfs verontwaardigd dat er nog maar zo weinig werk gemaakt is van de transitie. Toch is er ook heel goed nieuws: over heel de wereld zijn er transitievoorlopers die tonen hoe het kan. Het transitiedenken verspreidt zich ook almaar meer in verschillende sectoren en organisaties. Het is echter allemaal nog totaal onvoldoende, vindt hij.

‘Omarm de ontevredenheid en de verontwaardiging’ is dan ook de raad die hij aan de lezer geeft in het besluit. ‘Transitie, Onze welvaart van morgen’ voedt naar mijn gevoel inderdaad eerder de verontwaardiging dan de inspiratie, de verbeeldingskracht of de ondernemingszin. Jammer dat de utopieën niet wat meer uitgewerkt zijn in het boek. Want zoals Dirk Barrez zelf zegt: utopisch denken over hoe onze welvaart van morgen eruit zal zien, is het volgende dat ons te doen staat.

An Van Damme

CO₂ en btw

Stefan Ruyschaert, *CO₂ en btw. Uitdagingen van de milieufiscaliteit in het kader van de derde industriële revolutie*, INNI Publishers, 2016, 273 p.

Dit boek biedt een opmerkelijke combinatie van pedagogische bijdragen over diverse vormen van milieufiscaliteit, met daarnaast nieuwe progressieve inzichten, de overname van radicale ecologische doelstellingen (zoals 100 procent hernieuwbare energie), maar tegelijk ook klassiek rechtse standpunten en ten slotte een droog overzicht van vormen van btw-doorrekening bij verschillende vormen van milieufacties, gaande van het leggen van zonnepanelen, tot mestverwerking, de aanschaf van elektrische voertuigen en het werken met dienstencheques.

De auteur weet op heldere wijze inzicht te verschaffen in de principes achter milieufiscaliteit en in andere economische vraagstukken zoals de *tragedy of the commons*, het *prisoner's dilemma*, het Pareto-principe.

Toch reikt de ambitie van de auteur verder dan het schrijven van een bevattelijk handboek. Op vlak van visie volgt de auteur de kritiek op het economische-groeiendenken en neemt hij zelfs tien alternatieve beleidsvoorstellen over van Giorgis Kallis (*Degrowth: A Vocabulary for a New Era*) zoals werkdelen, de invoering van een basisinkomen en een maximuminkomen, steun aan de solidaire economie en de vervanging van het bbp als economische maat. Hij inspireert zich verder aan het denken rond de limieten van de markt van Paul De Grauwe, hij pleit voor een publiek-private samenwerking om te investeren in de derde industriële revolutie naar het model van Jeremy Rifkin en hij gelooft samen met Paul Mason in de komst van postkapitalisme en een derde sector naast overheid en markt, de ‘non for profit sector’. Hij heeft zich door al deze auteurs tot op zekere hoogte laten overtuigen en neemt

hun inzichten met veel overtuigingskracht over, maar verderop in het boek blijkt dat die botsen met zijn meer klassieke economische opvattingen (afschaffing van de automatische loonindexering, afbouw van delen van de sociale zekerheid). Anderzijds onderkent hij de nood aan een vermogensbelasting in het spoor van Piketty. 'Om het draagkrachtbeginsel te respecteren'.

Zelf zegt hij te willen komen tot een synthese van voorstellen van links en rechts. De optimale belastingmix is voor hem dan 'een mix van een lage vennootschapsbelasting, een hervormde transparante personenbelasting met behoud van haar inkomensverdelend effect gecombineerd met een verschuiving van belasting van arbeid naar meer belasting van verbruik (hogere btw) en milieuheffingen'.

Het scharnierpunt van zijn visie op een (groene) belastinghervorming is dat een taxshift van belasting op arbeid naar een hogere btw, niet regressief hoeft te zijn. Een dergelijke taxshift kan de prijzen van goederen zelfs doen dalen. Dat zal meer bepaald het geval zijn voor arbeidsintensieve producten en diensten. En hogere inkomens besteden relatief meer aan goederen en diensten.

Maar een hogere btw zal niet volstaan. Hij pleit wel degelijk rechttoe rechtaan voor hogere milieuheffingen. Waaronder ook een CO₂-heffing. Hij deelt de scepsis over het bestaande CO₂-emissiehandelssysteem op Europees niveau en pleit voor 'de invoering van één wereldwijd werkend systeem van handel in CO₂-rechten, waarbij niet te veel emissierechten mogen worden verstrekt en de prijs per ton CO₂ voldoende hoog moet blijven'.

Waar hij echter niet voor pleit, is een hervorming ten gronde van de btw vanuit milieustandpunt of met betrekking tot CO₂. De titel van het boek leek nochtans in die richting te wijzen. Dus geen voorstellen rond een belasting op onttrokken waarde (*bow*) of een belasting op toegevoegde koolstof (*btk*) als groen totaal

alternatief voor de btw. Ook de mogelijke invoering van een nationale (of Europese) CO₂-heffing blijft in feite onbesproken.

De keuze die Ruyschaert maakt, komt slechts gedeeltelijk overeen met de aanbevelingen van het Nederlandse Planbureau voor de Leefomgeving, dat de milieueffecten van een verschuiving van belastingdruk op arbeid naar consumptie vorig jaar onderzocht. Hun besluit:

'De politieke wens om de belastingdruk te verschuiven van arbeid naar consumptie en tegelijkertijd het belastingstelsel te vergroenen en minder complex te maken, is te ambitieus. Het is verstandiger belastingen in te zetten voor hun primaire doel: de btw voor de opbrengst en groene belastingen voor de vermindering van bijvoorbeeld milieuvervuiling of verkeerscongestie. En met die groene belastingen valt nog meer groen resultaat te behalen.'

Johan Malcorps

1. Cf. het EX'TAX-project : <http://www.ex-tax.com/>
2. Cf CE Delft, *Carbon Added Tax as an alternative climate policy instrument*, 2015.
3. Planbureau voor de Leefomgeving, *Belastingverschuiving : meer vergroening en minder complexiteit?*, Den Haag, 2015.

Het verborgen leven van bomen

Peter Wohlleben, *Het verborgen leven van bomen*, Amsterdam, A.W. Bruna Uitgevers B.V., 2016, 222 p.

Bomen dienen tot zoveel veel meer dan om gekapt te worden, bossen zijn zo oneindig veel meer dan een verzameling bomen. Wie dit boek leest zal daar nooit meer aan twijfelen. Peter Wohlleben brengt wetenschappelijke inzichten en jarenlange nauwgezette observatie samen in een indringend boek, waar hij op heel